

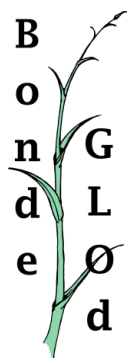
BondeGLØd

Vekst og kunnskapsutvikling i landbruket i lillehammer-regionen
2013-2015

Fagtur om landbruksbygg 2015

"Prosjektet skal synliggjøre landbrukets betydning, skape vekst og kunnskapsutvikling og fremme utvikling og nyrekruttering på driftsenhetene."

1 Innhold

2	Bakgrunn	2
	Målgruppe	2
3	Organisering	2
4	Prosjekt mål og måltall	3
	Målsettinger skal nåes gjennom å:	3
	Måltall i prosjektperioden:	3
5	Innvilgede midler i perioden 2013-2015	4
6	Regnskap	4
7	Aktiviteter/tiltak satt i gang av BondeGLØd	6
	Storfeproduksjon-mjølke	6
	Storfeproduksjon-kjøtt	6
	Sauепroduksjon	7
	Rekruttering	7
	Bedre Agronomi	8
	Driftsledelse	8
	Annet	8
8	Måloppnåelse/Evaluering	10
9	Oppsummering	13
10	Takk for økonomisk støtte og samarbeid	13

Introduksjon til mjølking, avløserkurs for ungdom 2013

2 Bakgrunn

I Lillehammer-regionen har det vært arbeidet med omstilling i landbruket siden 2002 og det er nå gjennomført tre perioder à tre år med landbruksprosjekt. Hovedmålet i hvert prosjekt har vært: *"Tilføre landbruket i Lillehammer-regionen kunnskap slik at det framstår som ei robust næring under skiftende rammevilkår"*.

Landbruksprosjektene har alle vært administrert fra landbrukskontoret for Lillehammer-regionen. Regionen består av kommunene Gausdal, Lillehammer og Øyer.

I forkant av prosjektstart for nåværende prosjekt etterspurte landbruksorganisasjonene en sterkere satsing på å utvikle det tradisjonelle landbruket og snu den negative utviklingen næringen har hatt. Etterspørselen pekte på mange utfordringer og BondeGLØd-prosjektet var en del av svaret på dette. Det inkluderte rekruttering, utbedring/nybygging av landbruksbygg, drenering, utmarksbeiting og mangelfull gjerding for beitedyr i utmark. I løpet av prosjektperioden har det vært jobbet med alle disse temaene. Prosjektet har i hovedsak rettet seg inn mot tradisjonelt grovfôrbasert landbruk med mange satsingsområder, men vært "spisset" mot rekruttering, kunnskapsutvikling og nettverksbygging.

Målgruppe

Primærprodusentene har vært viktigste målgruppe for dette prosjektet og i hovedsak de som driver med grovfôrbasert produksjon av mjølk og kjøtt. Det har også vært en innsats for bedre kornproduksjon.

Rekruttering er sett som en av de store utfordringene. Derfor har ungdom med konkrete mål eller tanker om ei framtid i landbruket vært en viktig målgruppe. Dette har vært ei brei gruppe der det er rettet aktivitet mot ungdom fra 15 års alder til yngre voksne som har odell på gard eller akkurat har startet opp som gardbrukere.

3 Organisering

Prosjektansvarlig: Enhetsleder Carl Olav Holen

Prosjektleder: Marie Skavnes (2013)/Anita Kokslie (2014,2015)

Styringsgruppe:

- Leder: Hans Oddvar Høistad, regionrådsrepresentant
- Carl Olav Holen, landbrukskontoret
- Eirik Flønes(2013), Kjell Joar Rognstad(2014/15), Fylkesmannens landbruksavdeling, Oppland
- Terje Holen, Oppland Bonde- og Småbrukarlag
- Ola Råbøl, Oppland Bondelag
- Anders Hole Fyksen, Gausdal Bondelag
- Knut Erik Fryjordet, Øyer-Tretten Bonde og småbrukarlag
- Erik Stavseth Vedum (2013/-14), Ann Guro Kjernli(2014/-15) Kommunerepresentant
- Prosjektleder har vært sekretær i styringsgruppa.

4 Prosjektmål og måltall

Her vises det til mål og måltall som har vært utgangspunkt for all aktivitet i prosjektet.

Overordnede mål for prosjektet:

"Tilføre landbruket i Lillehammer-regionen kunnskap slik at det framstår som ei robust næring under skiftende rammevilkår".

"Landbruket i Lillehammer-regionen skal utvikle seg positivt og være en motor i utviklingen av næringslivet i regionen."

"Prosjektet skal synliggjøre landbrukets betydning, skape vekst og kunnskapsutvikling og fremme utvikling og nyrekruttering på driftsenhetene."

Målsettinger skal nåes gjennom å:

- Bygge økt spisskompetanse på landbruk (agronomi)
- Skape et miljø for kunnskapsformidling av agronomispisskompetanse.
- Utvikle nettverk i produsentmiljøene.
- Skape optimisme og holdninger om at bonden skaper sin egen framtid.
- Utnytte handlingsrommet i landbrukspolitikken.
- Få godt voksne bønder «ned av gjerdet» og ta aktive valg for egen gard og neste generasjon.
- Få unge bønder til å bli med og skape vekst og utvikling på egen gard.
- Kartlegge egne ressurser, muligheter og ambisjoner.

Måltall i prosjektperioden:

- Etablerer minst 5 produsentklynger for optimal produksjon.
- Få utarbeidet utviklingsplaner for minst 30 eiendommer/driftsenheter.
- Iverksette minst 20 nye tiltak.
- Oppnå målt produksjonsøkning på deltakende bruk.
- Øke jordbruksarealet med 1 % og ta i bruk eksisterende areal.
- Utvikle minst 3 nye prosjektideer.

Under punkt 8 i rapporten vil det beskrives nærmere hvordan det er jobbet for å oppnå målsettinger og hvordan måltallene er oppnådd.

Fra fagtur om utmarksbeitebruk, Østerdalen, 2014

5 Innvilgede midler i perioden 2013-2015

Kilde	2013	2014	2015
Regionrådet	200 000	200 000	200 000
Egeninnsats	200 000	200 000	250 000
BU-tilskudd	400 000	400 000	350 000

I tillegg til finansiering, i form av BU midler innvilget via Fylkesmannen Oppland, regionrådsmidler og egeninnsats, er også annen finansiering kommet til. En del av dette er egenandeler betalt av deltagere. I løpet av prosjektperioden er det søkt midler til definerte arrangementer. For gjennomføring av PC-kurs for gardbrukere ble det søkt om og innvilget BKA* midler fra Nasjonalt fagorgan for kompetansepolitikk (VOX). Oppland Fylkeskommune ble søkt om støtte til gjennomføring av avløserkurs for ungdom i 2013 og for Bedre Bonde kurs vinteren 2015. Her fikk vi støtte i form av RULL*-midler.

(BKA=Program for basiskompetanse i arbeidslivet)

(RULL=Rekruttering, Utdanning og Likestilling i Landbruket i Oppland)

6 Regnskap

Årsregnskap BondeGLØd 2013, 2014,2015:

	Budsjett 2013	Bud. 2014	Bud. 2015	Sum Budsj.	Regnskap 2013	Regn. 2014	Regn. 2015	Sluttregnskap
Lønn leder 50 %	330 000	330 000	330 000	990 000	309 244	327 725	342 932	979 901
Konsulenter	200 000	100 000	150 000	450 000	5 874	22 860	149 200	177 934
Driftsutgifter	90 000	170 000	120 000	380 000	148 888	82 878	89 450	321 216
Øvrige kostnader	60 000	80 000	80 000	220 000	68 875	63 411	70 070	202 356
Styringsgruppe	20 000	20 000	20 000	60 000	21 008	21 300	16 988	59 296
Egeninnsats	100 000	100 000	100 000	300 000	143 700	268 839	129 167	541 706
BKA Midler*							150 000	150 000
SUM	800 000	800 000	800 000	2 400 000	697 589	787 013	947 807	2 432 409
Finansiering								
Regionråd	200 000	200 000	200 000	600 000	174 397	196 753	199 452	570 602
BU-Midler	400 000	400 000	350 000	1 150 000	348 794	393 507	350 000	1 092 301
BU-Midler, rest							7 699	7 699
BU-midler over budsj							1 314	1 314
Egenandel LK*	200 000	200 000	250 000	650 000	150 548	146 265	89 904	386 717
deltagerandel					23 850	26 288	103 700	153 838
RULL midler						24 200	45 738	69 938
BKA Midler*							150 000	150 000
SUM	800 000	800 000	800 000	2 400 000	697 589	787 013	947 807	2 432 409

Prosjektregnskapet ovenfor viser regnskapstall for alle tre prosjektårene samt oppsummert budsjett og regnskap for hele perioden.

Det er ikke fullt samsvar mellom kommunens agressoregnskap og prosjektregnskapet fordelt på det enkelte år. Dette gjelder følgende beløp:

- Kr 50 000,- i regionrådsmidler, disse er bokført i prosjektrengskapet for 2014, men ikke utbetalt før i 2015 og er inntektsført i agressorengskapet for 2015.
- BKA midler på kr 150 000,-, disse er inntektsført i agresso i 2014 og utgiftsført i 2015. Beløpet er synliggjort i prosjektrengskapet for 2015. *BKA midlene har fullfinansiert undervisningskostnader i forbindelse med PC-kurs i 2014. Tilskuddet er derfor synliggjort for seg i prosjektrengskapet for ikke å blande de med andre tilskuddsmidler.*

Finansieringssats for BU midler for 2015 ble satt ned til 45 % tilskudd, inntil kr 350 000 i 2015. For siste år av prosjektet er det to ekstra linjer på finansieringssiden i regnskapet angående BU-midler. Den ene, «BU-midler, rest», viser utbetalte BU-midler ut over dokumenterte utgifter i 2013 og 2014, som en avrunding av tidligere utbetalinger. «BU-midler over budsjett» viser utgiftsandel utover totalt BU-tilsagn for prosjektet beregnet av 45 % tilskudd. Siden disse går ut over budsjett må disse midlene belastes prosjekteier.

Kommunens egeninnsats i prosjektet består av innsats fra ansatte på Landbrukskontoret for Lillehammer-regionen, RULL-midler fra Oppland Fylkeskommune, egenandel fra deltagere på arrangementer i prosjektets regi og innsats fra prosjektleder utover stillingsprosent i prosjektet. To fakturaer som gjelder prosjektet er betalt over landbrukskontorets driftsregnskap nå i 2016 og er derfor ført som egeninnsats.

Fra markdag om innmarksbeite 2014

7 Aktiviteter/tiltak satt i gang av BondeGLØd

Her følger en oppsummering av hva som er gjennomført i prosjektet. Aktiviteter er arrangert av BondeGLØd som enarrangør eller i samarbeid med faglag, andre prosjekt og andre aktører med landbrukstilknytning. Prosjektet "Midtdalsbonden inn i framtida" har vært samarbeidspartner ved flere anledninger. Dette er et landbruksprosjekt i regi av regionrådet for Midt-Gudbrandsdalen, Sør-Fron, Nord-Fron og Ringebu kommuner. Prosjektet har flere sammenfallende målsettinger som BondeGLØd. Dette, og geografisk nærhet, har gjort det naturlig med et samarbeid. Prosjektet er heretter kalt "Midtdalsbonden".

Storfeproduksjon-mjølk

- Fagmøte; Mosjonskrav for storfe, 28.5.2013.
 - Formål: informasjon om mosjonskravet for storfe som skulle gjelde fra 1.1.14. Deltagere: 22 stk. BondeGLØd arrangerte.
- Fagtur til Valdres/Midt-Gudbrandsdalen, stølstur 26.8.2013.
 - Formål; Få kunnskap om aktiv setring innen tradisjonell mjølkeproduksjon. Dagstur, besøkte tre aktive støler med mjølkeproduksjon, to i Valdres og en i Nord-Fron. Deltagere: 14 stk. Samarbeidsarrangement med Midtdalsbonden.
- Fagmøte, om fjøsbygg, 7.4.2014.
 - Formål: Faglig oppdatering om fjøsbygg til storfe og sau. Deltagere: 75 stk. BondeGLØd arrangerte.
- Fagmøte, beitebruk i mjølkeproduksjon 25.6.2014.
 - Formål: Sette fokus på situasjonen med robotmjølking i kombinasjon med sommerbeiting. Deltagere: 15 stk. Samarbeid med Tine Meierier, Q-meieriene, Landbruksrådgivinga Oppland.
- Fagtur til Vardal og Bøverbru, storfebygg 18.3.2015.
 - Formål: Gi inspirasjon, faglig oppdatering og lære av andres erfaringer om bygg av fjøs til mjølkeku. Turen var en oppfølger av fagmøte om landbruksbygg i 2014, 4 fjøs med ulike bygg løsninger ble besøkt. Deltagere: 28 stk. Samarbeidsarrangement med Midtdalsbonden.

Storfeproduksjon-kjøtt

- Fagtur, beitebruk i Nord-Østerdalen, 14.7.2014.
 - Formål: Få kunnskap om organisering av utmarksbeitebruk for storfe og sau i Nord-Østerdalen. Fikk kunnskap om praktiske løsninger for gjerder til beitedyr i utmark. Deltagere: 11 stk. Samarbeidsarrangement med Midtdalsbonden.
- Fagdag med fokus på utmarksbeiteressursene i Langsua, 23.9.2014.
 - Formål: Øke bevissthet om utmarksbeitebruk og -ressurser, kunnskap/fag/tema rundt dette. Deltagere: 17 stk. Arrangert av Fylkesmannen Oppland, Midtdalsbonden og BondeGLØd var medarrangører.
- Fagmøte for kjøttfeprodusenter, 24.11.2015.
 - Formål: Kunnskap om forebyggende helsearbeid hos kjøttfe i drektighet og kalvingsperiode. Legge til rette for en etablering av lokale faggrupper i etterkant av fagmøtet. Deltagere: 48 stk. Samarbeidsarrangement mellom Gausdal veterinærkontor, TYR Innlandet og BondeGLØd.

- Faggrupper for kjøttfeprodusenter, inkludert ei gruppe kun for damer. 14. og 15.12.2015.
 - Formål: Organisere uformelle faggrupper i kjøttfæringa, med mål om framtidige, jevnlig møter. Disse må driftes av TYR Innlandet og av deltagerne selv i samarbeid. Erfaringsutveksling, nettverksbygging og faglig oppdatering er mål for gruppene. Angående «damegruppen»: gir mulighet for en arena for nettverksbygging for damer i en relativt mannsdominert produksjon. Deltagere: 5 damer/12 stk. på møte for alle. Arrangert av BondeGLØd, i samarbeid med TYR Innlandet, det er avtalt at lokalrepresentant for TYR Innlandet tar initiativ til å invitere til videre møter.

Saueproduksjon

- Fagmøte "sauene gjennom året", samarbeid med Gausdal sau og geit. 13.4.2015.
 - Formål: Faglig oppdatering på sjukdom og helse hos sau og gode rutiner for lamminga. Informasjon fra landbrukskontoret om IBU-midler og vaktordning i forhold til rovdyr i beitesesongen. Deltagere: 40 stk. Samarbeid med Gausdal Sau og Geit og BondeGLØd.
- Fagmøte, grovfôrproduksjon med tanke på forebygging av sjukdom, listeriose, parasitter 26.5.2015.
 - Formål: Sette fokus på grovfôrproduksjon, for bedre kvalitet og mindre sykdom. Møtet ble med hensikt arrangert i perioden for førsteslåt, for å minske tida mellom teori og praksis. Deltagere: 50 stk. Samarbeidsarrangement med Midtdalsbonden.

Rekruttering

- Spørreundersøkelse ang. rekruttering i mjølkeproduksjon, 2013.
 - Formål: Kartlegge rekrutteringssituasjonen i mjølkeproduksjonen, danne grunnlag for arrangementer rettet mot nye/kommende mjølkeprodusenter.
- Spørreundersøkelse ang. rekruttering i sau- kjøttfeproduksjon, 2014.
 - Formål: Kartlegge rekrutteringssituasjonen innenfor kjøttfe- og saueproduksjonen. Resultatet var tenkt å danne grunnlag for arrangementer rettet mot nye/kommende produsenter i disse produksjonene.
- Avløserkurs for ungdom, 2013, -14, -15.
 - Formål: gi ungdom innsikt i landbruket, gi ungdom kompetanse nok til å påta seg ekstrajobb som avløser i ferie og helger. Antall deltager: 2013/15 stk., 2014/11 stk., 2015/11 stk.
- Odelstreff 2013.
 - Formål: Samle nye gardbrukere, stimulere til nettverksbygging, faglig oppdatering innen landbruksordninger og skog, produsenter i landbruksnæringa formidlet egne erfaringer. Deltagere: 25 stk.
- Treff for kommende gardbrukere, 21. og 22.8.2015.
 - Formål: Bevissthet rundt valg av framtid innen landbruket, nettverksbygging, lage arena for sosial omgang mellom kommende gardbrukere, samhold, faglig oppdatering. 23 deltager. Samarbeidsarrangement med Midtdalsbonden.
- Treff på Stav 2013, -14 og -15.

- Bonde-treff på Stavsmartn. Prosjektet har vært med å arrangere treff for gardbrukere i forbindelse med Stavsmartn. Dette har vært en årlig aktivitet i prosjektperioden. Hensikt: Nettverksbygging, skape møteplasser, rekruttering.

Bedre Agronomi

- Markdag, korn, 22.8.2013.
 - Formål: Bedre kunnskap om korn, herunder sorter og gjødsling. Deltagere: 10 stk. Samarbeidsarrangement med Norsk Landbruksrådgiving Oppland.
- Pløyekurs, 14.10.2013.
 - Formål: Øke kunnskap om optimal pløying og agronomi. Deltagere: 11 stk. Samarbeidsarrangement med Norsk Landbruksrådgiving Oppland.
- Fagmøte, jordpakking 17.2.2014.
 - Formål: Informasjon om jordpakking, årsaker, forebyggende tiltak og konsekvenser av jordpakking. Informasjon om grøfting, praktisk utførsel og statlige stønadsordninger. Samarbeidsarrangement med Norsk Landbruksrådgiving Oppland. Deltagere: 36 stk.
- Markdag om innmarksbeite, 12.8.2014.
 - Formål: Informasjon om hva som kreves at et beite for å oppnå status som innmarksbeite og om sprøyting av uønskede arter på innmarksbeite. Deltagere: 25 stk.

Driftsledelse

- Introduksjonsmøte om Bedriftsledelse/Bedre Bondekurs, 4.11.2014.
 - Formål: Informasjon om Bedre Bonde kurs og sosial kveld, en møteplass for gardbrukere i regionen. Deltagere:60 stk. Arrangert av BondeGLØd.
- Bedre Bonde kurs, 27.01.-9.3.2015.
 - 4 moduler:
 - Kompetanse, omverdenen og risiko. Formål: Bevisstgjøring rundt egen kompetanse, omverdenens betydning for egen drift, håndtering og oppfattelse av risiko.
 - Bedriftsledelse. Formål: Utvikle kompetanse om ledelse av egen gardsdrift.
 - Mennesker som ressurs. Formål: Kartlegge egne ressurser, muligheter og ambisjoner.
 - Økonomi. Formål: Forståelse av eget regnskap, vurdere økonomisk potensial i drifta.
 - Deltagere: 54 stk. fordelt på to grupper. Arrangert av BondeGLØd etter godkjenning fra Oppland Bondelag. Kurset fikk økonomisk støtte i form av RULL-midler fra Oppland Fylkeskommune.

Annet

- Fagkveld om utmarksbeite, 2.12.2013.
 - Formål: informasjon om og debatt rundt bruk av utmarksbeite. Deltagere: ca. 70 stk.
- Fagmøte om psykisk helse i landbruket, 21.10.2014.

- Formål: Sette søkelys på psykisk helse i landbruket og å ta opp et tabubelagt tema. Deltagere 40 stk. Samarbeid mellom faglag, Landbrukets HMS tjeneste, Selvhjelp Norge avd. Lillehammer, Tine SA, Q-Meieriene, Nortura, Frivillighetssentralen Gausdal.
- Kurs i grunnleggende PC ferdigheter. 2013 og 2014.
 - Formål: øke grunnleggende dataferdigheter hos gardbrukere. Kurs i 2013 og 2014 hadde oppfølgingskurs i hhv. 2014 og 2015.
- Deltagelse på stand på Mataukfestivalen, okt. 2014.
 - Stand på Mataukfestivalen ble initiert av Landbrukskontoret. Prosjektets bidrag var å bidra med informasjonsmateriale om landbruket i regionen.
- Politisk debattmøte, 27.1.2015.
 - Formål: Sette fokus på matproduksjon og landbrukspolitikk. Debattere hva som gjøres politisk for å nå målsetting om økt matproduksjon. Deltagere: 125 stk.
- Fagkveld om gjerder i beiteområder, lov, rett og plikt. 10.11.2015.
 - Formål: Få innsikt i regelverk om gjerder i beiteområder og organisering av gjerdelag. Deltagere 93 stk. Samarbeid med Fåberg sau og geit, Gausdal sau og geit.

Merknad: I 2015 var det planlagt PC-kurs i grunnleggende ferdigheter på samme vis som i 2013 og 2014. Bare en deltaker meldte seg og kurset ble avlyst. Dette er et signal om at opplæringsmålet i grunnleggende dataferdigheter ble nådd foregående år, innen målgruppen vi kunne nå.

Fra fagdag om landbruksbygg 2014

Fra odelstreff i 2013

8 Måloppnåelse/Evaluering

Her utdypes nærmere hvordan arbeidet har foregått med å nå målsettinger og å fylle måltallene.

Bygge økt spisskompetanse på landbruk (agronomi)

Gjennom fagmøter, fagturer og fagdager er det leid inn foredragsholdere fra fagmiljø som sitter med landbruksfaglig spisskompetanse. Dette har vært fagmiljø som Bioforsk/NIBIO, Landbruksrådgivingen i Hedmark, i Oppland og i Gudbrandsdalen, Landbrukets HMS tjeneste, Selvhjelp Norge, Animalia/Helsetjenesten for sau, Vestoppland og Sør-Gudbrandsdalen Jordskifterett, Tine Rådgiving, Agri Analyse, Skog og Landskap/NIBIO, Vingelen Utvikling, Relasjonsteamet AS. Ressurspersonene vi har leid inn fra disse fagmiljøene har vært dyktige i å formidle den kunnskapen de har sittet inne med. På møter og kurs har det vært spørsmål, engasjement og diskusjon. Tilbakemelding fra deltagerne har vært gode.

Skape et miljø for kunnskapsformidling av agronomispisskompetanse og Skape optimisme og holdninger om at bonden skaper sin egen framtid

I forkant av arrangementer er det gjort stor innsats for å markedsføre tiltak. Det er lagt vekt på at møter/kurs/fagturer skal være sosiale møteplasser. Det sosiale kan være en motivasjonsfaktor for å delta på kompetansehevende tiltak og har vært brukt for å utvikle miljøet. Kombinasjonen av god informasjon i forkant av arrangementer, legge vekt på godt faglig innhold, den sosiale delen og å skape møteplasser har vært grunnlaget det er bygd på for å bidra til god kunnskapsformidling.

I prosjektperioden er det jobbet med å informere media om positive hendelser i landbruket og om arbeid som har skjedd i prosjektregi. Dette har gitt mange oppslag i lokalaviser og positiv omtale av landbruket. På denne måten er positiv landbruksaktivitet vist fram. I tillegg har dette vært med å motivere flere til å delta på arrangementer.

Flere arrangement har fokusert på brukernes egne iboende ressurser og muligheten alle har til å påvirke sin egen situasjon og framtid for på den måten å skape varige endringer etter prosjektavslutning. Dette var tema på møtet om psykisk helse i 2014, odelstreff i 2015 og bedre bondekurset.

Utvikle produsentmiljøene

Alle arrangementer har vært fokusert på at mange deltakende produsenter skal møtes og etablere nettverk. Det har vært lagt til rette for å utvikle uformelle nettverk. De forskjellige arrangementene har i hovedsak rettet seg mot en spesifikk produksjon eller målgruppe, det har bidratt til å styrke nettverket i disse miljøene.

De arrangementene som ikke har rettet seg mot en spesiell produksjon har gitt mulighet for møter på tvers av produksjonsmiljøer. Noe av hensikten har vært å inspirere til kunnskapsutveksling mellom deltagerne fra forskjellige landbruksmiljøer.

En av målsettingene med tiltakene for nye eller kommende gardbrukere har vært nettverksbygging. Det er et håp at den kontakten disse deltagerne har etablert kan være en støtte for dem som næringsutøvere i landbruket. Deltakerne har skrytt av den betydningen dette har hatt for dem og er den beste tilbakemeldingen prosjektet har hatt.

Få godt voksne bønder «ned av gjerdet» og ta aktive valg for egen gard og neste generasjon
Det er utført to spørreundersøkelser i løpet av prosjektperioden, retta til eldre brukere for å stimulere til generasjonsskifte. Arrangementer har vært tilrettelagt for den nye/kommende generasjonen. Andre, mellom anna Tine Rådgiving har rådgivningskompetanse i forhold til å gå ut av landbruket. Prosjektet har rettet oppmerksomheten mot yngre, kommende brukere. Prosjektet har bidratt til å sette fokus på at yngre brukere overtar i rett tid.

Få unge bønder til å bli med og skape vekst på egen gard
Kartlegge egne ressurser, muligheter og ambisjoner

Bedre bonde kursene* tidlig i 2015 var et svært populært tilbud. Dette var et kurs der bedriftsledelse, forståelse av egen drift, regnskap, samfunnsrolle, personlige ressurser m.m. ble gjennomgått. Det ble også en introduksjon til det å se sine egne personlige ressurser muligheter. Innenfor arbeid med tanke på rekruttering er det jobbet med kartlegging av ressurser og å formidle kunnskap som kan gi bedre drift og vekst.

*Bedre Bonde kursserien er Norges Bondelags bedriftslederkurs for gardbrukere.

Oppfylle måltall

Etablere minst 5 produsentmiljø for optimal produksjon

Målet var at produsenter samles for kunnskapsoppbygging, kunnskapsutveksling og miljøskaping. Prosjektet har hatt flere arrangement der dette er har skjedd i flere produsentmiljøer, mellom anna:

- Mjølkeprodusenter med lausdrift og robot: Møte om beitebruk og om mosjonskrav
- Sauereprodusenter: Fagmøte om grovfôrproduksjon og parasitter/listeriose og fagkveld om sauens helse gjennom året mm.
- Mjølkeprodusenter med planer for bygging av fjøs: Fagkveld om fjøsbygging, fagtur om fjøsbygg.
- Beitebrukere (sau og storfe): Markdag om innmarksbeite, fagmøte om bruk av utmarksbeiteressurser, fagtur til Nord-Østerdalen om organisert beitebruk/utmarksbeite.
- Kornprodusenter: Fagdag om korn
- Kommende gardbrukere: Odelstreff(2013), treff for kommende gardbrukere i 2014. Treff i forbindelse med Stavsmart'n i 2013,-14 og -15.
- Gardbrukere med interesse for bedriftsledelse: Bedre Bonde kurs
- Kjøttfeprodusenter: Fagmøte om forbyggende helsearbeid i drektighet og kalvingsperiode. Etablering av faggrupper for kjøttfeprodusenter.

Få utarbeidet utviklingsplaner for minst 30 eiendommer/driftsenheter.

Bedre bonde kurset/kurs om bedriftsledelse av egen gard hadde 54 deltagere, dette representerte 41 bruk. I løpet av dette kurset fikk deltagerne verktøy og veiledning for utarbeidelse av egne utviklingsplaner.

Iverksette minst 20 nye tiltak

Det er gjennomført 29 tiltak i løpet av prosjektperioden. Dette har vært i form av kurs, fagmøter, fagturer, kartlegging i produsentmiljø som grunnlag for rekrutteringstiltak.

Oppnå målt produksjonsøkning på deltagende bruk

Et av målene i prosjektplanen var å følge utvalgte bruk nært og måle om produksjonen økte i prosjektperioden. Prosjektleder klarte ikke å få til noen rasjonell måte å arbeide mot dette målet på. Det var også vanskelig å finne bruk som passet inn i et slikt arbeide, siden tallene evt. skulle brukes for å stimulere andre. Styringsgruppen innså derfor at dette målet ikke kunne oppfylles i prosjektet og det er medelt de som har tildelt virkemidler til kurset tidligere. For å komme nærmest mulig målet ble derfor metoden å arrangere Bedre Bondekurs. Kurset ga redskapene som behøvdtes for at enkeltprodusentene kunne øke produksjonen i egen drift. Dette ble sett på som bedre ressursutnyttelse og ville gi fordeler for en større målgruppe.

Øke jordbruksarealet med 1 % og ta i bruk eksisterende areal

Det er bra nydyrkingsaktivitet i regionen. Et mål i prosjektet er å øke jordbruksarealet på 1 %, og å ta i bruk eksisterende areal. Prosjektaktivitet har vært med som stimulator for landbruket i regionen. Det er mange faktorer som er med og skaper vekst og det er vanskelig å isolere effekten av prosjektet fra andre påvirkninger, men det er ingen tvil om at prosjektet har vært en viktig motivator.

656 daa er nydyrket i løpet av 2013 og 2014. I 2015 er det godkjent for nydyrking 527 daa.

Utvikle minst 3 nye prosjektideer

I løpet av prosjektperioden er det utviklet og jobbet med følgende prosjektideer:

- Mataukfestival: "Smaken av landbruket i Lillehammer-regionen".
- Fjellregionprosjekt: "Bedre fôrproduksjon på høgereliggende engarealer 2015-2016"
- Prosjekt for å jobbe med overgang fra bås til lausdrift, derved hindre nedgang i antall mjølkeprodusenter i regionen.

1. Deltakelse i Mataukfestivalen ble gjennomført i 2014 som et mindre prosjekt for å profilere lokalprodusert mat. En ny ide er å følge opp dette i 2016, siden det er viktig å få fram opphavet til maten som forbrukes til folk som står utenfor landbruksmiljøet.

2. Fjellprosjektet "Bedre fôrproduksjon på høgereliggende engareal 2015-2016" gjennomføres i samarbeid med Norsk Landbruksrådgiving Oppland. Det startet opp høsten 2015 og skal fullføres i løpet av 2016. Målsetting er å få til bedre produksjon på de store arealene som ligger på fjellet i regionen.

3. Det ble søkt støtte til prosjekt som skal stimulerer flere til å gå i gang med overgangen fra båsfjøs til lausdrift. Melkeproduksjonen er svært viktig i regionen, men mange har avventet omlegging, siden det er store omkostninger knyttet til endringer i bygningsmassen. Derfor vegrer mange seg for slike påkostinger og vurderer evt. avvikling. Prosjektideen er under arbeid sammen med landbrukskontorene i Gudbrandsdalen.

Selv om ikke alle tre prosjektideene er satt ut i livet, ansees måltallet som oppfylt.

9 Oppsummering

Måltallene som var satt for prosjektet i forkant er stort sett fullført. Et av målene var det dessverre ikke mulig å arbeide mot, men ble da erstattet med å legge til rette for bedre styring for alle gjennom Bedre Bondekurset.

Det er lagt stor vekt på rekrutteringstiltak og prosjektet er rettet mye mot ungdom, nystartede og kommende gardbrukere. Denne vinklingen har fått mer oppmerksomhet enn forutsett, men det er i løpet av perioden blitt enda tydeligere hvor viktig denne gruppen er for framtida.

Det er arbeidet mye med å nå det overordna målet om å tilføre kunnskap til landbruket i regionen. Arrangementer har hatt god oppslutting og fått gode tilbakemeldinger.

En viktig erfaring er at det behøves drivkrefter for å føre aktiviteter som treff, faggrupper og andre nettverksbyggende tiltak videre også. Prosjektet har hatt ressurser til å sette i gang flere aktiviteter og fått gode tilbakemeldinger på disse. På denne måten er det lagt til rette for at faglag og andre landbruksorganisasjoner kan videreføre drift av det som er igangsatt. Nå har de muligheten til å følge opp og holde et godt aktivitetsnivå.

Samarbeid med prosjektet «Midtdalbonden inn i framtida»

I løpet av prosjektperioden har det vært et godt samarbeid mellom landbruksprosjektet i Midt-Gudbrandsdalen; Midtdalsbonden inn i framtida, og BondeGLØd prosjektet. Det er organisert flere arrangementer i fellesskap. Dette har vært et vellykket samarbeid. Prosjektene har i fellesskap oppnådd gode resultater, arbeidsfordeling og delte utgifter har gitt bedre utnytting av ressurser.

10 Takk for økonomisk støtte og samarbeid

Mange har bidratt til at dette prosjektet har vært gjennomført på en god måte.

Takk for godt samarbeid til:

Fylkesmannen i Oppland og Regionrådet i Lillehammer-regionen for økonomisk støtte i form av BU-midler og regionrådsmidler.

Oppland Fylkeskommune; Rekruttering, Utdanning, Likestilling i Landbruket (RULL), for støtte til avløserkurs i 2013 og for støtte til Bedre Bonde-kurs i 2015.

Oppland Bondelag, med lokallag.

Oppland bonde og småbrukarlag, med lokallag.

Norsk Landbruksrådgiving Oppland

Midtdalsbonden inn i Framtida

Det rettes takk til alle våre forelesere, kursholdere og andre samarbeidspartnere i forbindelse med arrangementer.

Takk til styringsgruppa for gode innspill og godt samarbeid.

Takk til alle om har deltatt på våre arrangementer i denne treårsperioden!

